

It was established that the national political systems of European countries are characterized by a considerable diversity due to differences in the forms of government, territorial organization, historical features of evolution and a significant level of identity, which is determined by the actual and pre-existing properties of political institutions, the state of political relations between the main actors, the existing legal norms and traditions.

In order to realize the values of national transformational processes, the necessity of modernization of the political system of Ukraine within the framework of the "new republican paradigm" has been proved.

The emphasis was placed on the fact that the priority of modernization of the national political system should be the development of local self-government and civil society institutions through the decentralization of power and the growth of the role of local communities.

Keywords: system, political system, transformation of the political system, state creation, power.

УДК 327(519.3:519.5):338.481.31

А. Ю. Парфіненко

ТУРИЗМ І ТОТАЛІТАРИЗМ: ЧИ СТАНУТЬ ТУРИСТИЧНІ ПОТОКИ «ТРОЯНСЬКИМ КОНЕМ» ПІВНІЧНОКОРЕЙСЬКОГО РЕЖИМУ?

Стаття розкриває особливості впливу туризму на трансформацію міжнародно-політичної взаємодії на Корейському півострові. Висвітлено політико-ідеологічну природу туризму в Північній та Південній Кореї. В центрі уваги – еволюція режиму мобільності між державами регіону, вплив туристичних контактів та встановлення діалогу між країнами розколотої корейської нації. Робиться висновок про значний потенціал туризму в демократизації північнокорейського режиму.

Ключові слова: туристична політика, Північна Корея, Південна Корея, розколота нація, зовнішня політика.

DOI 10.34079/2226-2830-2019-9-25-110-120

Постановка проблеми. «Корейське питання» залишається однією з ключових проблем міжнародної та регіональної безпеки у Північно-Східній Азії. Чергова нещодавня криза навколо ядерної програми КНДР (2017-2018 рр.) спричинила різке загострення відносин між Північною Кореєю та США та змусила світ всерйоз замислитися про можливість повномасштабного військового конфлікту. На цьому тлі питання про демократизацію або реформування північнокорейського суспільства, у тому числі, на основі зближення позицій КНР та КНДР не втрачає своєї актуальності. Відповідно, це зумовлює необхідність пошуку нових шляхів вирішення «корейського питання», включаючи неоліберальні економічні засоби, до яких належить і туризм.

Актуальність дослідження ролі туризму в процесах міжнародно-політичної взаємодії на Корейському півострові зумовлена також відносною лібералізацією режиму мобільності в Північній Кореї, яка відбулася за часів нового очільника КНДР –

Кім Чен Ина. У відповідь на посилення міжнародних санкцій, підтримка великих туристичних проєктів і пов'язаних із цим валютних надходжень стали об'єктом особистої уваги глави північнокорейської держави. Зважаючи на те, що непохитність тоталітарного суспільства ґрунтується на його самоізоляції, розвиток в країні туристичного сектору разом з іншими складовими сфери послуги може стати дестабілізуючим чинником для КНДР, який здатен привести систему як до краху, так і до модернізації. Варто підкреслити, що розвиток туризму і його наслідки виступають складовою не тільки соціально-економічних структур та процесів, а й інструментом низькополітичної активності. У даному випадку це можливо як на рівні впливу на демократичні перетворення в самій країні, так і на рівні конструктивної ролі туризму у взаємодії між Північчю та Півднем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Усвідомлення конструктивного внеску туризму в забезпечення демократичних перетворень, підтримку політичної стабільності, миру та взаємодії постали в центрі уваги зарубіжних науковців наприкінці 1980-х рр. Зокрема, фактор туристичних контактів у відносинах між Північною та Південною Кореєю неодноразово ставав об'єктом дослідження таких авторів, як: Kim S. S. [14], Timothy D. [19], Henderson Joan C. [10], Yi S. [24], Young-Sun Shin [25] та ін. Не зважаючи на це, швидка динаміка внутрішньополітичних процесів та міжнародних відносин в регіоні потребує їх додаткового всебічного вивчення. У тому числі це стосується перспектив лібералізації режиму мобільності як у самій КНДР, так і між обома державами Корейського півострову.

Метою пропонованої статті є визначення ролі туризму у політичних процесах КНДР, а також його впливу на розвиток взаємодії розколотої корейської нації. Основна увага зосереджена на еволюції туристичних комунікацій між двома протилежними і, водночас, пов'язаними політичними системами, а також аналіз політичних процесів, які передували розвитку туризму, наслідки туристичних комунікацій для подальших відносин в регіоні.

Політико-ідеологічна складова туризму на Корейському півострові

Корейський півострів є найбільш поляризованим регіоном світу. Демаркаційна лінія уздовж 38 паралелі протягом багатьох десятиліть розділяє колись єдину корейську націю. Створена у відповідності до угоди про перемир'я 1953 р. демілітаризована зона (ДМЗ) між ворогуючими комуністичною Північчю та капіталістичним Півднем залишається діючим символом громадянського протистояння та «холодної війни». Будучи найнебезпечнішим кордоном у світі, ДМЗ виступає сьогодні популярною туристичною принадою, що залучає туристів як з боку Сеулу, так і з боку Пхеньяну.

Конфронтація часів «холодної війни» перетворила протистояння політичних режимів на Півдні та Півночі на глобальну проблему світової політики. Важка історична спадщина і нинішній етап суперництва між основними політичними гравцями продовжують обтяжувати стан двосторонньої взаємодії. В результаті населення колись єдиної держави продовжує жити не тільки у взаємовиключних політичних системах, різко контрастуючих соціально-економічних та культурних умовах, а й у полоні взаємної ненависті та історичних образ, залишається заручником глобального геополітичного протистояння. Якщо КНДР перетворилася на найбільш закрити державу світу, де встановився режим спадкової диктатури родини Кімів, який спирається на партійно-військову номенклатуру, репресивний апарат та ядерну зброю, то Південна Корея стала на шлях демократії та

ринкових реформ. Як наслідок, сучасна Республіка Корея, з її всесвітньо відомими корпораціями, такими як, LG, Hyundai, Samsung, Daewoo, є символом успішного економічного розвитку.

Протилежні політичні та економічні системи вплинули на особливості формування обох країн як туристичних напрямків та туристичну політику по обидві сторони демаркаційної лінії. Якщо Південна Корея щільно інтегрована у світовий туристичний ринок, то в КНДР сформувалася квазі-державна індустрія туризму, яку представляють центральні органи влади. Північно-кореїська комуністична система підтримує обмежений режим мобільності як для іноземців, так і для власних громадян. Заздалегідь сплановані екскурсійні тури під наглядом офіційних гідів були дозволені тільки у 1986 р., а індивідуальні поїздки у 1989 р. [10, р. 18]. Більша частина країни залишається зачищеною для відвідувачів. Достеменні відомості щодо внутрішніх та міжнародних туристичних потоків в КНДР є закритою інформацією. У публікації J.Henderson наводяться дані, що 1998 р. Північ відвідало 130 тис. іноземців, а прибутки від туризму склали 40 млн. дол. США [10, р. 19]. Для порівняння – на Півдні у вказаному році побувало 4 млн. туристів, а їхні витрати склали 6 млрд. дол. США [26].

Політичний контекст північнокореїського туризму спирається на ідеологію чучхе та суворий соціалістичний лад [14, р. 1033]. Незначний за обсягами внутрішній туризм спрямований на забезпечення лояльності громадян до режиму Кімів. В публікації Кім С.С., Тімоті Д. та Хан Х.С. «Туризм і політична ідеологія...» вказується, що «використання туризму для просування соціалістичних ідеологій є ендемічним для усіх комуністичних держав» [14, р. 1035], де його експлуатували як засіб заохочення соціально активних громадян. Однак, в КНДР внутрішній туризм не отримав відповідної державної підтримки і є мало досяжний для більшості населення. В цілому, північнокореїці по-іншому ставляться до відпочинку та туризму. Через відсутність достатнього часу та коштів, вони не вбачають у ньому необхідності [14, р. 1036]. Північнокореїський режим забороняє виїзд своїх громадян закордон, оскільки це може привести до критики уряду [10, р. 20].

Туристичні маршрути для іноземців у КНДР визначені владою, зосереджені, здебільшого, на столиці і включають відвідання навчальних, закладів та промислових об'єктів. Також можна відвідати демілітаризовану зону, цирки, музичні заходи. Популярністю користується спостереження культу особи, представленого монументами великих вождів в ретро-сталінському стилі. Проблемою залишається погана інфраструктура, система комунікацій, обмеження пересування та ін. Право реалізації туристичних пакетів закордоном мають лише визначене та утверджене коло операторів. Більшість іноземців можуть потрапити до Північної Кореї через Пекін літаком. Зарубіжним відвідувачам донині строго заборонено спілкуватися з місцевими мешканцями. Екскурсії з санкціонованими приватними операторами проводяться з гідями, які пройшли державну підготовку. Відставання від групи або блукання по готелю у неробочий час може скінчитися неприємностями [20].

Туристична політика Півдня – це історія послідовної інтеграції у світову економіку. Нині країну відвідують близько 13,4 млн. іноземців, а надходження від туризму сягають 13,5 млрд. дол. США (2017 р.) [21]. У 1992 р., з обранням президента Кім Йон Сама, як в'їзний, так і виїзний туризм набув значення одного з вирішальних чинників інтеграції Південної Кореї у світовий ринок. Сеул обрав туризм пріоритетним напрямком розвитку економіки і протягом декількох десятиліть послідовно реалізує програми розвитку туристичної інфраструктури, диверсифікації пропозиції та системного маркетингу.

Популярності Південної Кореї як туристичної дестинації сприяють не тільки природні та культурні ресурси країни, а й успішний досвід політичної модернізації, розвинена ринкова економіка та популярна корейська культура, відома як «корейська хвиля».

Роль туристичних контактів в політиці «сонячного світла» президента Кім Де Чжуна

Помітна «відлига» у відносинах між державами Корейського півострову спостерігається з кінця 1980-х рр. Це стало можливим внаслідок «Північної політики» президента Південної Кореї Ро Деу, розпочатої після проведення Олімпійський ігор у Сеулі у 1988 р. та спрямованої на розширення міжнародного визнання країни. Зокрема, Південною Кореєю в односторонньому порядку було запропоновано відновити торгівлю та інвестувати у створення туристичних комплексів на території КНДР. В результаті домовленостей та компромісів, сприятливої міжнародно-політичної обстановки, підписання «Угоди про примирення та ненапад», обидві Кореї одночасно набули у 1991 р. повноправного членства в ООН [3]. «Північна політика» та економічна криза, яка спіткала КНДР з розпадом СРСР, змусила північнокорейців охочіше йти на встановлення торгівельних зв'язків з Півднем. Так, з 1988 р. обсяг двосторонньої торгівлі між двома корейськими державами зріс у декілька разів (у 1989 р. він становив \$18,8 млн., а у 2002 – вже \$647 млн.) [12].

Не зважаючи на перманентні загострення міжнародних відносин з приводу реалізації КНДР ракетно-ядерної програми, торгівлі зброєю, наркотиками, звинуваченні у викраденні людей, економічні зв'язки між Сеулом та Пхеньяном протягом 1990-х рр. не припинялися. Це було продиктовано не стільки економічною доцільністю, скільки політичним баченням перспектив економічної інтеграції. Не зважаючи на це, офіційних дипломатичних відносин між країнами так і не було встановлено, а загальна ворожнеча та заборона на двосторонні візити зберігалися.

Чергова спроба «перезавантаження» відносин між Північчю та Півднем Корейського півострову стала можливою у межах політики «сонячного світла», ініційованої главою Південної Кореї – Кім Де Чжуном. Політика «сонячного світла», яка підживлювалася історичним досвідом об'єднання Німеччини, пропагувала розширення економічних зв'язків на основі «відокремлення політики від економіки» [1] та мала допомогти КНДР подолати наслідки голоду. В межах нової «розрядки» у 2000 р. відбулася історична зустріч Кім Чен Іра та Кім Де Чжуна в Пхеньяні під час якої було підписано «Спільну декларацію Півночі та Півдня» [1], що визначила перспективи економічного, гуманітарного та політичного співробітництва.

Реальними досягненнями політики «сонячного світла» стало будівництво туристичного комплексу «Кимгансан» та індустріального парку в Кесоні на території КНДР. Гірський комплекс «Кимгансан» повинен був не тільки покращити економічні відносини, а й сприяти через безпосередні туристичні контакти просуванню миру на півострові. Овіяний багатьма легендами, мальовничий гірський масив Кимгансан (кор. «Алмазні гори») завжди був одним із символів Кореї. Він ставзручним місцем для міжкорейського туризму. Головним інвестором створення туристичного комплексу виступила корпорація «Hyundai», яка збудувала готелі, поля для гольфу та ін. рекреаційну інфраструктуру загальною вартістю в 400 млн. дол. Протягом 1998-2008 рр. провінцію відвідало 1,9 млн. південнокорейських туристів [24]. Туристичні подорожі в гори Кимгансан приносили Пхеньяну близько 500 млн. дол. США щороку [6, с. 89]. У 2008 р.

внаслідок інциденту, пов'язаного з вбивством туриста з Півдня, туристичний проект було згорнуто, відносини в регіоні погіршилися. Подальші спроби відновлення туристичних поїздок не мали успіху.

Варто зазначити, що перші позитивні сприйняття проекту як чинника зниження напруги у міжкорейських відносинах згодом змінилися критикою. Північну Корею небезпідставно звинувачували у фінансуванні за рахунок туризму ракетно-ядерної програми [9]. Внаслідок проведення перших випробувань ядерної зброї у 2006 р., відносини між корейськими державами були згорнуті [9]. Ядерні випробування у 2009 р. та потоплення КНДР південнокорейського корвета «Чхонан» у березні 2010 р. стали остаточною крапкою для повного припинення торгівлі, інвестицій та інших форм економічного співробітництва з КНДР. Південнокорейські санкції стали згубними для економіки Півночі.

Не зважаючи на те, що значна частина надходжень від експорту товарів та послуг (лише з 2000 по 2007 рр. Пхеньян заробив 1,57 млрд. дол.) [6, с. 90] спрямовувалася на військово-промисловий комплекс, навряд чи можна погодитися з думкою про те, що соціально-гуманітарний ефект політики «сонячного тепла» був нульовим для населення. Так, у публікації Русецької К. Є. наводяться дані, що туристичний комплекс «Кимгансан» став місцем проведення багатьох міжкорейських комунікативних заходів. Починаючи з 2002 р. на території «Кимгансану» проводилися зустрічі роз'єднаних корейських родин. «Алмазні гори» стали місцем проведення заходів неурядових організацій, громадських та церковних об'єднань [8, с. 91]. Втім, варто взяти до уваги, що туристичні подорожі й прибутки від туризму перебували під цілковитим контролем влади. Для мандрівників з півдня була встановлена сувора система обмежень, а самі вони ніколи не контактували з простими громадянами [9]. Де-факто в країні була створена модель анклавного туризму, спрямована на забезпечення процесів відтворення північнокорейського режиму.

Туристичні проекти Кім Чен Ина: шлях до модернізації чи дестабілізації комуністичного режиму?

Новий глава Північної Кореї – Кім Чен Ин, який успадкував владу в країні зі смертю батька у 2011 р., взяв курс на часткову лібералізацію економіки. Обравши за основу китайський та в'єтнамський досвід проведення реформ, північнокорейський лідер фактично став на шлях побудови «диктатури розвитку», у межах якої співіснують жорстко регульована ринкова економіка та авторитарні політичні інститути. Незважаючи на те, що реформи Кім Чен Ина сприяли розвитку ринкових відносин, умови ведення бізнесу в країні, починаючи з права власності, залишаються нерегульованими. Так, попри те, що більшість підприємств у Північній Кореї є державними, насправді від 30 до 40% ВВП країни забезпечують приватні компанії [4] зареєстровані як державна власність. Такого роду фальшива реєстрація є поширеною практикою й зумовлена як ідеологічними мотивами, так і потребою збереження контролю над бізнес-процесами.

Водночас, усі підприємства, які відповідають за іноземний туризм та пов'язані з отриманням валюти, належать виключно державному сектору, що підкреслює стратегічне значення туристичної галузі. В державній власності та управлінні перебуває також готельна індустрія. Попередній досвід та економічні вигоди від туризму, отримані від реалізації проекту «Кимгансан», підштовхували Пхеньян в умовах міжнародних санкцій на розширення в'їзного режиму в країні та залучення нових туристичних, а, отже, й валютних потоків.

Ключовим туристичним ринком для КНДР є Китай. Лібералізація візового режиму з Китаєм стала однією з центральних ліній реформаторських планів Кім Чен Ина. Вже у 2011 р. у китайських громадян з'явилася можливість здійснення безвізових індивідуальних прикордонних поїздок [2]. Ці та інші заходи позитивно вплинули на обсяг в'їзного туристичного потоку до КНДР. Так, якщо у 2000 р. країну відвідало 130 тис. туристів (включаючи громадян Південної Кореї), то у 2012 р. в КНДР побувало 230 тис. відвідувачів тільки з Китаю і ще близько 5-6 тис. – громадян західних країн [24].

Очевидно, що збільшення туристичних потоків до КНДР підкреслює дипломатичний потенціал туристичної галузі, де комунікації між людьми можуть як покращити ставлення північнокорейців до іноземців, так і продемонструвати їх відсталість від світу, посіяти сумнів в ефективності власного уряду. З іншого боку, зважаючи на державний характер туристичної галузі, туристичні долари сприяють консервації та легітимізації режиму. Думається, що саме у такому контексті сприймає туризм північнокорейська влада, яка продовжувала «відкривати» країну у відповідь на посилення міжнародних санкцій через ракетні випробування у 2013 р. та 2016 р. Про це свідчить дозвіл на використання іноземцями мобільних телефонів (2013 р.) з корейськими SIM-картками, будівництво нових гірськолижних курортів та оголошення портового міста Вонсан на південному сході пляжним курортом світового класу.

Про стратегічне значення прибутків від туризму для існування та відтворення політичного режиму КНДР свідчить особиста участь глави держави у підтримці туристичних планів. Так, величезний інфраструктурний проект – «Вонсан-Кумганська» міжнародна туристична зона, був започаткований у 2015 р. за безпосередньої ініціативи Кім Чен Ина [11, 13]. Туристична дестинація має об'єднати місто Вонсан з відомим туристичним центром «Кимгансан», новим гірськолижним курортом Масікріонг, міжнародним аеропортом Калма та ін. об'єктами, перетворивши регіон на всесезонний туристичний центр. Введення в експлуатацію комплексу, на території якого зводиться понад 100 споруд рекреаційного призначення, заплановано на 2020 р. [22].

На тлі грандіозних туристичних проектів Кім Чен Ина, у планах якого збільшення обсягу туристичних прибутків до 2 млн. осіб, загострення відносин між США та КНДР [23], викликане випробуванням у 2017 р. міжконтинентальних балістичних ракет та термоядерного заряду, негативно позначилося на реформаторській діяльності північнокорейського режиму. Надзвичайно жорсткі міжнародні санкції, підтримані Китаєм, на який припадало 85-90% усього північнокорейського торгового обороту [5], стали справжнім викликом для економіки Півночі. Активна позиція Китаю у вирішенні корейської кризи проявилася також у обмеженні економічних зв'язків з Південною Кореєю, що стало відповіддю на розміщення там американської системи протиракетної оборони THAAD.

Фактична дипломатична та економічна ізоляція підштовхувала КНДР до налагодження відносин з Півднем, звідки від президента Мун Чже Ина вже неодноразово лунали заклики до співпраці. Публічна згода Кім Чен Ина на участь північнокорейських спортсменів у зимових Олімпійських іграх у Південній Кореї стала приводом для «відлиги» у міжкорейській взаємодії [15]. Після спільної участі спортивних команд Півночі та Півдня у офіційному відкритті Олімпіади під єдиним корейським прапором, за якою емоційно спостерігав увесь світ, відносини між державами Корейського півострову почали стрімко покращуватися.

Відновлення дипломатичних контактів та три особисті зустрічі голів корейських держав протягом 2018 р. дозволи не тільки знизити градус протистояння в регіоні, а й дійти згоди у питанні про денуклеаризацію корейського півострова та задекларувати відновлення економічного співробітництва [7, 17]. Активна участь Південної Кореї виявилася і в організації зустрічі Кім Чен Ин з Д. Трампом у Сінгапурі в червні 2018 р. І хоча наступний саміт між США та КНДР в Ханой (лютий 2019 р.) за участю голів держав не наблизив денуклеаризації Пхеньяна, вибір Ханю як місця проведення зустрічі символічно підкреслив можливості модернізації КНДР за в'єтнамським сценарієм – збереження комуністичного ладу та бурхливий розвиток ринкової економіки.

Результатом деескалації північнокорейської кризи 2017-2018 рр. стало відновлення діалогу та зближення політичних позицій Півночі та Півдня у питаннях подальшої взаємодії. Не зважаючи на те, що економічне партнерство поки що обмежено накладеними санкціями, сторони відновлюють гуманітарне співробітництво та шукають можливості для спільних інфраструктурних проєктів, планують відновити та розширити туристичні подорожі з Півдня на Північ [20]. Зокрема, у 2018 р. поновлено поїздки для возз'єднання родин в Кимгансані, відбулося стикування залізничних колій на кордоні, демонтовано частину спостережувальних вишок, відведено озброєння від демаркаційної лінії та ін.[16]. Сторони вивчають можливості для відновлення регулярного транспортного та авіаційного сполучення [26].

Поряд з підготовкою умов для приходу південнокорейських інвесторів та відновлення технопарку «Кесон», КНДР продовжує стрімко змінювати свій образ «Королівства-відлюдника», лібералізуючи режим мобільності для в'їзду в країну. Активно розвивається готельно-ресторанний бізнес, інфраструктура гірськолижних та пляжних курортів.

Порівняно сталий економічний розвиток в умовах санкцій, у тому числі, значні інфраструктурні проєкти в туризмі, є можливими завдяки активній торгівлі з Китаєм та Росією [13, 18], які на тлі протистояння зі США зацікавлені у підтримці Північної Кореї. Відповідно, це ставить під сумнів здатність санкцій змусити КНДР провести реальну денуклеаризацію. Про пом'якшення позиції Китаю свідчить і те, що з середини 2018 р. потік китайських туристів до Північної Кореї збільшився до близько 1000 осіб щодня, що зумовило нестачу туристичних автобусів та готельних номерів. Глобальні плани Китаю, зокрема, державна стратегія КНР «Один пояс – один путь», відводить державам Корейського півострову важливу роль в регіональних інтеграційних процесах та нових моделях безпеки, поєднуючи обидві Кореї з Китаєм високошвидкісними залізницями та шосейними дорогами через Синийчжу, Пхеньян, Сеул й до Пусана. У відповідних інтеграційних планах на Корейському півострові зацікавлена й Росія, яка прагне постачати газ через КНДР у Південну Корею.

Висновки. Ретроспективний погляд на формування режиму мобільності між Північною та Південною Кореєю дозволяє стверджувати про значну політизацію туризму в регіоні, яка була посилена перебігом спільного конфлікту, питаннями безпеки та розстановкою геополітичних сил в регіоні. В даному середовищі обрана Півднем стратегія «відокремлення політики від економіки» виявилася найбільш ефективною для реалізації двостороннього діалогу між Сеулом та Пхеньяном. Взаємодія в туристичній сфері, яскравим прикладом якої є проєкт «Кимгансан», сприяла формуванню моделі анклавного туризму, що унеможливлювала повноцінні туристичні контакти громадян. Між тим, в умовах тоталітарного північнокорейського режиму, «Кимгансан» та вільна економічна

зона «Кесон» виступили скоріше своєрідними «островками демократії», які сприяли економічній інтеграції Півночі та Півдня.

В умовах санаційного тиску курс офіційного Пхеньяну на лібералізацію режиму мобільності та обмежені туристичні візити став своєрідною відповіддю на запроваджені санкції. Така політика зумовлена потребою у валюті та не виходить за межі існуючої політичної практики. На цьому тлі подальше збільшення обсягів туристичних потоків, якого прагне глава КНДР, може стати чинником подальшої легітимації комуністичного режиму та утвердження компетентності північнокорейських еліт. Існує також цілком ймовірна загроза стабільності політичному режиму, яку можуть спричинити реальні, а не контрольовані владою, туристичні комунікації.

Подальший миротворчий вплив туризму на процес національного об'єднання корейської нації пов'язаний з реалізацією проектів транскордонного туризму, лібералізацією режиму мобільності між Північчю та Півднем. На цей процес також будуть впливати розстановка геополітичних сил в світі та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Водночас, розвиток та поглиблення туристичних контактів може стати важливою низькополітичною активністю, що вплине на процес примирення та об'єднання між громадянами, попри волю зовнішніх політичних акторів. За будь-якого розвитку подій на Корейському півострові – економічного колапсу та політичного краху Півночі, погодженої мирної інтеграції, подальшого суверенного розвитку та плідної взаємодії – просування туристичних контактів може стати дієвою стратегією забезпечення соціально-економічної, культурної та просторової єдності.

Список використаної літератури

1. Ким Г. Н. Начало политики «Солнечного тепла» [Электронный ресурс] / Г. Н. Ким // Корё Сарам: записки о корейцах. – 2014. – 27 июля. - Режим доступа : <https://koryo-saram.ru/nachalo-politiki-solnechnogo-tepla/>; Kim G. N. Nachalopolitiki «Solnechnogotepla» [Elektronnyy resurs] / G. N. Kim // KoreSaram: zapiskiokoreytsakh. – 2014. – 27 iyulya. - Rezhim dostupa : <https://koryo-saram.ru/nachalo-politiki-solnechnogo-tepla/>
2. Кораблев В. Северная Корея делает ставку на международный туризм [Электронный ресурс] / В. Кораблев // ТУРПРОМ: информационная группа. – 2013. – 2 сентября. – Режим доступа: <https://www.tourprom.ru/news/22237/>; Korablev V. Severnaya Koreya delaet stavku na mezhdunarodnyy turizm [Elektronnyy resurs] / V. Korablev // TURPROM : informatsionnaya grupa. – 2013. – 2 sentyabrya. – Rezhim dostupa : <https://www.tourprom.ru/news/22237/>
3. Курбанов С. О. История Кореи: с древности до начала XXI в. / С. О. Курбанов. – Санкт-Петербург : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 2009. – 680 с. ; Kurbanov S. O. Istoriya Korei: sdrevnosti do nachala XXI v. / S. O. Kurbanov. – Sankt-Peterburg : Izd-vo Sankt-Peterburgskogo un-ta, 2009. – 680 s.
4. Ланьков А. Возрождение рыночной экономики в Северной Кореи [Электронный ресурс] / А. Ланьков // Московский центр Карнеги. – Режим доступа : https://carnegieendowment.org/files/CP_Lankov2015_web_Rus.pdf ; Lankov A. Vozrozhdenie rynochnoy ekonomiki v Severnoy Koree [Elektronnyy resurs] / A. Lankov // Moskovskiy tsentr Karnegi. – Rezhim dostupa : https://carnegieendowment.org/files/CP_Lankov2015_web_Rus.pdf
5. Ланьков А. Сингапурский саммит и провал дипломатии Дональда Трампа [Электронный ресурс] / А. Ланьков // Валдайские записки. – 2018. – № 90 – Режим доступа : <http://ru.valdaiclub.com/a/valdai-papers/valdayskaya-zapiska-90/> ; Lankov A. Singapurskiy sammit i proval diplomatii Donalda Trampa [Elektronnyy resurs] / A. Lankov

// Valdayskie zapiski. – 2018. – № 90 – Rezhim dostupa : <http://ru.valdaiclub.com/a/valdai-papers/valdayskaya-zapiska-90/>

6. Леженина Т. В. О возможности возобновления отношений Республики Корея и Кореysкой Народно-Демократической Республики в свете использования «Политики солнечного тепла» / Т. В. Леженина // Региональные проблемы преобразования экономики. – 2018. – № 2(88). – С. 87-92 ; Lezhenina T. V. O vozmozhnosti vozobnovleniya otnosheniy Respubliki Koreya i Koreyskoy Narodno-Demokraticheskoy Respubliki v svete ispolzovaniya «Politiki solnechnogo tepla» / T. V. Lezhenina // Regionalnye problemy preobrazovaniya ekonomiki. – 2018. – № 2(88). – S. 87-92.

7. Пханмунчжомская декларация о мире на Кореysком полуострове, и его процветании и воссоединении [Электронный ресурс] / Единая Корея: информационно-аналитический портал. – 2018. – 29 апреля. - Режим доступа : <http://onekorea.ru/2018/04/29/pxanmunchzhomskaya-deklaraciya-o-mire-na-korejskom-poluostrove-i-ego-procvetanii-i-vozsoedinenii/> ; Pkhanmunchzhomskaya deklaratsiya o mire na Koreyskom poluostrove, i ego protsvetanii i vozsoedinenii [Elektronnyy resurs] / Yedinaya Koreya: informatsionno-analiticheskiy portal. – 2018. – 29 aprelya. - Rezhim dostupa : <http://onekorea.ru/2018/04/29/pxanmunchzhomskaya-deklaraciya-o-mire-na-korejskom-poluostrove-i-ego-procvetanii-i-vozsoedinenii/>

8. Русецкая К. Е. Проект «Кимгансан» и межкореysкие отношения / К. Е. Русецкая // Россия и АТР. – 2011. - №1. – С. 86-94 ; Rusetskaya K. Ye. Proekt «Kimgansan» i mezhkoreyskie otnosheniya / K. Ye. Rusetskaya // Rossiya i ATR. – 2011. - №1. – S. 86-94.

9. Dunji J. Peace and Tourism: Tourism – a Generator of Peace or a Beneficiary of Peace? [Electronic resource] / J. Dunji, M. Cimbaljević, M. Solarević // Peace, Culture and Tourism :Contemporary Trends in Tourism and Hospitality, 2013: Collection of Papers. - Novi Sad, 2013.— Mode access :<https://www.researchgate.net/publication/289251475>

10. Henderson J. C. Tourism and Politics in the Korean Peninsula/ J. C. Henderson // The Journal of Tourism Studies. – 2002.— Vol. 13, № 2. – P. 16-27.

11. Hotham O. North Korea extends Wonsan-Kalma construction deadline to April 2020: KCNA [Electronic resource]/O. Hotham // North Korea News –2019.– 19 April. – Mode access : <https://www.nknews.org/2019/04/north-korea-extends-wonsan-kalma-construction-deadline-to-april-2020-kcna/>

12. Inter-Korean Exchange and Cooperation [Electronic resource]// Ministry of Unification. — Mode access : https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/whatwedo/cooperation/

13. Kim Jong Un Inspects Construction Site of Wonsan-Kalma Coastal Tourist Area [Electronic resource] /Information while browsing our website Explore DPRK. – 2018. – Mode access : <https://exploredprk.com/press/kim-jong-un-inspects-construction-site-of-wonsan-kalma-coastal-tourist-area%E2%80%8B/>

14. Kim S. S. Tourism and political ideologies: A case of tourism in North Korea / S. S. Kim, D. Timothy, H. C. Han // Tourism Management. – 2007. – Vol. 28, Issue 4. – P. 1031-1043.

15. Leung H. North and South Korea Want to Host the 2032 Olympics Together [Electronic resource]/ H. Leung // Time. – 2019. – 12 February. — Mode access : <http://time.com/5527386/north-korea-south-korea-joint-bid-host-olympics/>

16. North Korea agrees to shut down missile test sites as leaders hail 'leap forward' [Electronic resource] // The Guardian. – 2018. – 19 September. — Mode access :

<https://www.theguardian.com/world/2018/sep/19/north-korea-shut-missile-test-summit-kim-jong-un-moon>

17. North Korea nuclear test tunnels at Punggye-ri 'destroyed'[Electronic resource] / BBC News. – 2018. – 24 May. — Mode access: <https://www.bbc.com/news/world-asia-44240047>

18. Pompeo Warns Russia and China Over Violating North Korea Sanctions[Electronic resource]/Fortune:global media organization. – 2018. – 4 August.— Mode access: <http://fortune.com/2018/08/04/russia-china-north-korea-sanctions/>

19. Timothy D. J. Tourism at borders of conflict and (de)militarized zones/ D. J. Timothy, B. Prideaux, S. S. Kim// New horizons in tourism: Strange experiences and stranger practices / T. V. Singh (Ed.).— Wallingford : CABI, 2004. – P. 83–95.

20. Tourism & totalitarianism: South Korea to open tours to North Korea after summit [Electronic resource] // Asiancorrespondent. – 2018. – 13 June. – Mode access: <https://asiancorrespondent.com/2018/06/tourism-totalitarianism-south-korea-to-open-tours-to-north-korea-after-summit/>

26. Tourism Highlights, 2018 Edition[Electronic resource] // World Tourism Organization (UNWTO). – Mode access: <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights>

21. Town j. Beach Watch: North Korea's Wonsan Gets a Boost [Electronic resource] / j. Town, P. Makowsky, I. Buck / 38 North: Informed analysis of events in and around North Korea. – 2019. – 16 January. – Mode access: <https://www.38north.org/2019/01/wonsan011619/>

22. Vitali A. Trump Threatens to 'Totally Destroy' North Korea in First U.N. Speech [Electronic resource]/ A. Vitali/NBC News. - 2017. – 19 September.— Mode access : <https://www.nbcnews.com/politics/white-house/trump-un-north-korean-leader-suicide-mission-n802596>

23. Yi S. A new paradigm for tourism development in North Korea [Electronic resource] / S. Yi, C. Ma, I. Yoon // Advancing Tourism Research Globally: Conference Paper, Quebec, June 20-22, 2017. — Mode access: https://scholarworks.umass.edu/ttra/2017/Academic_Papers_Visual/12

24. Young-Sun Shin Tourism cooperation and peace –an example from the divided nation of Korea / Young-Sun Shin // ASEAN Journal on Hospitality and Tourism. – 2005. - Vol. 4, № 1. – P. 52-61.

25. Zaidi T. The Changing Face of North Korea [Electronic resource] / T. Zaidi // Foreign Policy. – 2019. – 26 February. — Mode access: <https://foreignpolicy.com/2019/02/26/the-changing-face-of-north-korea-photo-essay/>

Стаття надійшло до редакції 10.06.2019 р.

A. Parfinenko

TOURISM AND TOTALITARISM: WILL TOURIST FLOWS BECOME THE "TROJAN HORSE" OF NORTH-KOREAN REGIME?

The article is devoted to the study of the influence of tourism on the transformation of international-political interaction on the Korean Peninsula. The paper reveals political and ideological nature of tourism in North and South Korea. The focus of attention is the evolution of the mobility regime between the states of the region, the impact of tourist contacts and the establishment of a dialogue between the countries of the divided Korean nation. The author determines the potential of tourism in the modernization processes of the North Korean regime.

The main stages of the foreign policy component of tourism in North and South Korea are traced. It is argued that the South Korean tourism policy since the late 1980s was accompanied

by the active use of tourism communications with the North as a tool of economic, cultural and political interaction, as well as humanitarian aid. This became possible within the "sunshine policy" initiated by the President of the Republic of Korea, Kim Dae-jung. The most notable result was the construction of the Kimgansan tourist complex in the DPRK, where during 1998-2008, meetings were held between disjointed Korean families, events of non-governmental organizations, public and church associations. At the same time, the Kimgansan tourist complex became a project of enclave tourism, which was fully controlled by the dictatorial government of the North. To restrict contacts of DPRK citizens with travelers from the South, strict requirements were set. Despite the fact that the project was discontinued in 2008, it became a symbol of peaceful transformation of relations between the two countries of the Korean Peninsula.

The publication uncovers the tourist policy of the head of North Korea, Kim Jong-un. The grandiose infrastructure projects such as Wonsan-Kumgansk International Tourist Area and the Masikriong Ski Resort have become the subject of personal attention of the head of the North Korean state. It is stated that Pyongyang's policy aimed at liberalizing the mobility regime and limited tourist visits has become a peculiar response to the international sanctions imposed against the DPRK. It is dictated by the need for foreign exchange earnings and does not go beyond the existing political practice. Under such conditions, the substantial increase in tourist flows that Kim Jong-un seeks can become a factor in further communist regime legitimation and strengthening the competence of the North Korean elites. On the other hand, there is also a credible threat to the stability of the political system, which can be caused by real tourist contacts.

At the same time, the resumption of the political dialogue between North and South Korea, which was the result of a de-escalation in the confrontation between the US and the DPRK in 2017-2018, offers significant prospects for the restoration of inter-Korean tourism. The conclusion is drawn about the significant tourism politicization in the region. Further development and deepening of tourist interconnections can become an important low-political activity that will affect the process of reconciliation and unification of the divided Korean nation.

Key words: *tourism policy, North Korea, South Korea, "divided nations", foreign policy.*

УДК 327.7БРІКС

А.В. Трофименко
М.С. Альошина

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ БРІКС

У статті представлено аналіз процесу становлення та розвитку БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР) як політичного об'єднання нового типу. Автори встановили основні причини створення БРІКС, дослідили процес його еволюції від віртуального проекту до реальної організації, виділивши в ньому чотири основні етапи. Виокремлено ключові механізми співробітництва держав-членів в рамках цього об'єднання та основні сфери взаємодії між ними. Окрема увага приділена створенню Банку реконструкції та розвитку БРІКС.